

Aleg 192.

Sprawozdanie

Komisji budżetowej o wniosku posła hr. Alfreda Potockiego i towarzyszy, dotyczącego się ugody w sprawie indemnizacyjnej.

Wysoki Sejmie!

Uchwałą Twoją przekazałeś Komisji budżetowej do rozstrząśnienia i zdania sprawy wniosek posła hr. Alfreda Potockiego i towarzyszy następującej osnowy:

„Wzywa się c. k. Rząd, aby dopełniając zobowiązania, które zaciągnął zainicyowaniem sprawy, jak najrychlej przeprowadził konstytucyjne zatwierdzenie ugody, regulującej stosunek Państwa do funduszków indemnizacyjnych wschodniej i zachodniej Galicyi, w myśl swego przedłożenia z dnia 9. Września 1882. (reskrypt Minist. z 5. Września 1882. L. 13.744) i uchwały sejmowej z dnia 30. Października 1882.“

Komisya budżetowa spełniwszy poruczone jej zadanie, składa Wysokiej Izbie następujące sprawozdanie:

Komisya budżetowa nie potrzebuje rozwodzić się szeroko nad prawną stroną sporu wynikłego z nieuzasadnionych roszczeń Skarbu państwa w sprawie indemnizacyjnej. Albowiem, wykazano już kilkakrotnie a dokładnie, że nie ma słusznej podstawy prawnej pretensya Skarbu o zwrot dopłaty czyli przyczynku (Beitrag) dawanego corocznie od 1858. roku w sumie 2,500.000 zł m. k. czyli 2,625.000 zł. w. a. łącznie obu funduszom indemn. gal., w celu, aby fundusze te mogły pokrywać coroczne wydatki na oprocentowanie i umorzenie obligacyj indemnizacyjnych poręczonych przez państwo, a wydanych dla indemnizowania właścicieli za powinności włościańskie, zniesione patentem cesarskim z 17. Kwietnia 1848 r. na koszt Skarbu państwa.

Rząd Monarchii uznając widocznie, iż owa pretensya skarbu państwa do zwrotu subwencji czyli zasiłku wypłacanego corocznie z tegoż Skarbu państwa w sumie 2½ miliona zł. m. k. czyli 2,625.000 zł. w. a. łącznie obu funduszom indemnizacyjnym galicyjskim, nie da się utrzymać wobec wyraźnych postanowień patentu cesarskiego z 17. Kwietnia 1848. roku, obowiązującego do dziś dnia, i że sumę tę powinien Skarb państwa wypłacać bezzwrotnie a corocznie do 1898 roku., przyszedł już dwukrotnie (w 1868 i 1882 roku) do reprezentacyi kraju naszego z projektami ugody między państwem a krajem. Mocą projektowanej w 1882. roku przez Rząd ugody, c. k. administracya państwa obowiązywała się zmazać wielką lecz fikcyjną sumę (75,172.560 zł. w. a.) powstałą z owego, sprzecznego z wyraźnem postanowie-

niem patentu z 17. Kwietnia 1848 roku, roszczenia do zwrotu przez kraj kwoty 2,625.000 zł. w. a. wypłacanej corocznie od 1858. roku jako obowiązkowy zasiłek z Skarbu państwa dla funduszków indemnizacyjnych, oraz powstała z zaliczek danych ze Skarbu państwa przed 1858. rokiem; lecz zmazać jeżeli kraj zobowiąże się dawać na przyszłość corocznie więcej dla pokrycia wydatków funduszków indemnizacyjnych, niż był dotychczas obowiązany płacić na mocy patentu cesarskiego z 13. Października 1857. roku. Reprezentacja kraju skłaniała się do przyjęcia ugody proponowanej w 1868. roku, ale z pewnemi zmianami jej warunków; jeżeli zaś na projekt ugody przedłożony przez c. k. Rząd w 1882. roku zgodził się Sejm z niewielką jego modyfikacją, a przy stanowczem zastrzeżeniu swego stanowiska prawnego, to zgodził się nie dla tego, iżby uznawał w czemkolwiek słuszną bezpodstawnych roszczeń do zwrotu przez kraj sum wypłaconych obowiązkowo z Skarbu państwa funduszom indemnizacyjnym, iżby wątpił w siłę swego prawnego stanowiska dotychczasowego w tej sprawie, i w obowiązek Skarbu państwa wypłacania bezzwrotnej subwencji corocznie aż do 1898. roku do funduszków indemnizacyjnych; ale zgodził się dla tego, aby „uczynić zadość długoletnim życzeniom kraju załatwienia ostatecznego sprawy indemnizacyjnej“, jak to wyrażono w sprawozdaniu Komisji sejmowej proponującej w 1882. roku przyjęcie, z pewnemi modyfikacyami, rządowego projektu ugody. A nadto zgodził się Sejm na zaprojektowaną przez Rząd ugodę z tej także przyczyny, iż życzy sobie od dawna objęcia przez kraj we własny zarząd funduszków indemnizacyjnych. Albowiem wówczas zdołałby Sejm uporządkować łatwiej finanse krajowe, a kraj rozłożywszy może na dłuższy szereg lat ciężar spłacania indemnizacji, mógłby snadniej sprostać rosnącym ciągle wydatkom na szkoły, melioracye, podniesienie przemysłu i t. d., co jest bardzo trudne przy terażniejszym położeniu sprawy indemnizacyjnej, jak się to wykaże, gdy przedstawimy finansową stronę tej sprawy.

Komisya budżetowa nie zamierza kreślić tu szczegółowego obrazu finansowej strony sprawy indemnizacyjnej, ograniczy się tylko na zarysowaniu ogólnego jej zarysu.

Po zniesieniu powinności włościańskich w 1848. r., (czego od lat wielu cały kraj się domagał, a ostatecznie żądał w adresie z 19. Marca 1848. roku), prowadził Rząd bardzo nieudolnie i przewlekłe przez lat siedm, aż do końca 1855. r. obrachunek wynagrodzenia, czyli indemnizacji za zniesione powinności włościańskie, a chociaż już od 1853. roku zaczął pobierać z całego kraju dodatek na potrzeby indemnizacyjne, płacony w znacznej części przez właścicieli, których indemnizować miano, nie otrzymali oni aż do 1855. roku ani grosza na rachunek indemnizacji. Nie będziemy tu wykazawać wielkich strat dla produkcyi rolniczej przez takie zwłczenie wypłaty wynagrodzenia; przedstawimy tylko, jak wysoko z powodu tej zwłoki wzrosła suma, którą indemnizować trzeba było. Wynagrodzenie właścicieli za zniesione powinności obliczono w wschodniej części Galicyi na 47,716.038 m. k., w zachodniej części Galicyi na 27,655.600 zł. m. k., ogółem z całej Galicyi bez Krakowskiego, (którego nie tyczy się ani to przedstawienie sprawy, ani zaprojektowana ugoda) na 75,371.638 zł. m. k., czyli 79,140.220 zł. w. a. Wprawdzie w 1856. roku obliczenie wynagrodzenia nie było jeszczeukończone i sumę tę obrachowano w przybliżeniu, by mieć podstawę do całej operacyi finansowej; lecz późniejsze szczegółowe obliczenie wykazało, że to przybliżone obrachowanie było zupełnie słusne. Rząd ówczesny przewlekając całą czynność obliczenia indemnizacji, rozpoczął dopiero w 1855. roku dawać właścicielom indemnizowanym zaliczki na wynagrodzenie, a operacyę finansową, to jest wydanie obligacyj indemnizacyjnych, wypłatę niemi wynagrodzenia indemnizowanym i umarzanie tych obligacyj, rozpoczął w 1857. roku, w dziesięć lat po zniesieniu pańszczyzny, gdy procenta od kapitału 75,371.638 zł. m. k., na którą to sumę obliczono całe wynagrodzenie właścicieli indemnizowanych, wynosiły już 16,970.939 zł. m. k. Przeto w skutek przewlekania przez Rząd tej sprawy, suma, którą nale-

żało już w 1857 roku wypłacić obligacyami, następnie od niej opłacać 5% rentę i umorzyć w ciągu lat 40, wynosiła 92,342.577 zł. m. k.

Na 5% rentę od tej sumy i jej umorzenie, oraz na zarząd funduszami indemnizacyjnymi potrzebowano przecięciowo rocznie 5,700.00 do 6,000.000 zł. w. a. Na pokrycie tych wydatków dawał jeden kontrybuent, skarb państwa (który według pierwszego patentu ces. z 1848 r., stanowiącego prawną podwalinę tej sprawy, obowiązany był cały wydatek pokrywać) 2,625.000 zł. w. a. rocznie, a resztę wydatków pokrywał kraj, gdyż dochód z innych źródeł kontrybujących do funduszy indemnizacyjnych był i jest stosunkowo bardzo mały. Na tego drugiego kontrybuenta, t. j. na kraj, Rząd nakładł jeszcze przed rozpoczęciem wypłaty wynagrodzenia właścicielom indemnizowanym, bo od 1853. r., coraz wyższy do podatków dodatek na potrzeby indemnizacyjne. Mianowicie w 1853. po $8\frac{3}{4}$, w 1854. i 1855. po $11\frac{1}{2}$, w 1856. po 14, a w 1857. po $33\frac{1}{2}$ krajcarów m. k. do każdego złotego płaconego w podatkach bezpośrednich bez dodatku wojennego. Zaś po 1857. roku, gdy już potrzeba było opłacać 5% rentę od obligacyj indemnizacyjnych i umarzać te obligacje, dodatek na potrzeby indemnizacyjne nakładany na kraj wzrósł w ten sposób, iż pobierano po 51 centów do każdego złotego, płaconego w podatkach bezpośrednich bez dodatku wojennego. Ponieważ Rząd nie złożył wcale zamknięć rachunków z dochodów z dodatku indemnizacyjnego pobieranego w latach od 1853. do 1858. roku, i nie przedłożył wszystkich zamknięć rachunkowych z dochodów i wydatków funduszy indemnizacyjnych po 1858. roku, — przeto nie można ściśle obrachować, ile kraj zapłacił do dziś dnia w dodatkach indemnizacyjnych. Lecz w sprawozdaniu przedłożonem Radzie państwa przez Rząd w 1870. r., obrachował Rząd, że do końca 1869. r. Galicya (bez Krakowskiego), zapłaciła w dodatkach indemnizacyjnych 39,002.249 zł. Z późniejszych Sejmowi już przedstawianych zamknięć rachunków z dochodów i wydatków funduszy indemnizacyjnych galicyjskich widzimy, iż dodatek indemnizacyjny pobierany z kraju w większej niż początkowo wysokości (bo po 51 ct.), przynosił tym funduszom rocznie dochodu od 3 do $3\frac{1}{2}$ milionów zł. w. a. (n. p. w 1877. r. 3,468.733 zł., zaś w 1878 r. 3,457.726 zł. jak wykazały zamknięcia rachunków za owe lata); zaś w ostatnich latach dodatek indemnizacyjny nieco niższy, przynosi corocznie jeszcze dochodu około 3,100.000 zł. (zamknięcie rachunków za rok 1884. wykazuje, że dodatek indemnizacyjny przyniósł z wschodniej i zachodniej Galicyi (bez Krakowskiego) 3,118.135 zł.) Licząc nawet, że od 1869. do końca 1885. roku, z którego mamy ostatnie zamknięcie rachunków, kraj płacił w ciągu tych lat 16 dodatku indemnizacyjnego przecięciowo rocznie tylko po 3,150.000 zł., przeto w tych latach 16 zapłacił 50,400.000 zł. w. a. Ponieważ zaś według wykazu złożonego przez Rząd Radzie państwa, kraj nasz zapłacił do końca 1869. roku 39,002.249 zł. w. a., zatem ogółem do końca 1885. roku dał kraj w dodatku indemnizacyjnym 89,402.249 zł. w. a. Nie wiemy czy w pierwszą sumę 39,002.249 zł. wliczono cały dochód z dodatków indemnizacyjnych, pobieranych z Galicyi przed 1857. rokiem.

Według przedłożonego Sejmowi przez Rząd zamknięcia rachunków za rok 1885., wypłacono ze skarbu państwa funduszom indemnizacyjnym galicyjskim tak w zaliczkach dawanych przed 1858. rokiem, jak w subwencji wypłacanej od 1858. r. do końca 1885. r. ogółem 83,047.560 zł. w. a. i do zwrotu tej sumy rości sobie Rząd niczem nieuzasadnioną pretensję. Przeto razem z tych dwóch źródeł, to jest z dodatku indemnizacyjnego przez kraj danego i z skarbu państwa, zapłacono do końca 1885. roku, (licząc pierwszy dochód przybliżenie) 172,449.809 zł. w. a.

Ta olbrzymia suma użyta została na opłatę procentów i umorzenie obligacyj indemnizacyjnych, oraz na koszt zarządu tymi funduszami przez władze rządowe, a bardzo mała część tej sumy pozostała jako majątek funduszy indemnizacyjnych wschodnio i zachodnio galicyjskiego, które to majątki obu tych funduszy wynosiły łącznie z końcem 1885. roku 1,318.232 zł. w. Majątek ten funduszy indemnizacyjnych zebrano z dodatku indemnizacyj-

nego pobieranego z kraju w większej wysokości niż potrzeba było dla pokrycia wszystkich wydatków funduszków indemnizacyjnych.

Wykazawszy ile dotychczas zapłacono na potrzeby indemnizacyjne, należy jeszcze, aby uzupełnić obraz finansowej strony sprawy indemnizacyjnej, przedstawić, ile potrzeba wydać na umorzenie i oprocentowanie pozostałej reszty obligacyj indemnizacyjnych, licząc od początku 1886. roku aż do umorzenia wszystkich obligacyj wschodnio galicyjskich z końcem 1897 r. a zachodnio galicyjskich do 1. Lipca 1898 r.

Z końcem 1885. roku należność za obligacje indemnizacyjne wschodnio galicyjskie, które pozostały jeszcze do losowania i umorzenia do końca 1897 roku (32,574.150 zł. w. a.) i należność za obligacje wylosowane a nieprzedłożone jeszcze do wypłaty, wynosiły łącznie 32,602.920 zł. w. a. Należność za obligacje indemnizacyjne zachodnio-galicyjskie pozostające jeszcze do losowania i spłaty od końca 1885. roku do Lipca 1898. r. (19,095.741 zł. w. a.) i należność za wylosowane i nie przedłożone jeszcze do wypłaty, wynosiły łącznie 19,136.985 zł.: przeto ogółem potrzeba dla umorzenia obligacji indemnizacyjnych jeszcze 51,739.905 zł. Sumę potrzebną na wypłatę 5% renty od końca 1885. do 1898. od corocznie zmniejszającej się ilości obligacyj niewylosowanych, i wydatki na zarząd funduszami indemnizacyjnymi w ciągu tych lat dwunastu, można tylko przybliżenie obrachować. Ponieważ według planu losowania obligacyj, w miarę jak zmniejsza się wydatek na 5% rentę od niewylosowanych obligacyj, zwiększa się wydatek na umorzenie obligacyj i suma na te dwa wydatki łącznie jest corocznie prawie jednakowa, zaś wydatki na zarząd funduszami tylko w małym stopniu się pomniejszają, — przeto na podstawie budżetów wydatków n. p. na r. 1886., można obrachować przybliżenie sumy potrzebnej na wydatki od końca 1885. roku aż do końca 1897. roku co do funduszu indemnizacyjnego-wschodnio galicyjskiego, a do 1. Lipca 1898. roku co do funduszu indemnizacyjnego zachodnio-galicyjskiego. Według budżetu uchwalonego na r. 1886., wydatki funduszu wschodnio-galicyjskiego wynosić mają 3,694.011 zł., zaś funduszu zachodnio-galicyjskiego 2,091.103 zł., przeto obu funduszków 5,785.114 zł. Zatem wydatki obu funduszków w ciągu lat 12 od początku 1886. roku, do końca 1897. roku można obliczyć przybliżenie na 69,421.368 zł., a dodawszy do tej sumy potrzebne jeszcze dla funduszu zachodnio galicyjskiego wydatki na półroku 1898. r. w kwocie 1,045.552 zł. cała suma przybliżenie obrachowana na wydatki funduszków indemnizacyjnych galicyjskich od 1. Stycznia 1886. r. aż do zupełnego umorzenia wszystkich obligacyj indemnizacyjnych, wynosi 70,466.920 zł. w. a.

Ponieważ Skarb państwa obowiązany jest na mocy patentu cesarskiego z 1857 roku zapłacić do funduszków indemnizacyjnych w ciągu tych lat 12 od końca 1885. do końca 1897. po 2,625.000 zł. w. a. rocznie, razem 31,500.000 zł. w. a., a nadto 600.000 zł. jako połowę zwykłej subwencji przypadającej funduszowi zachodnio galicyjskiemu na pierwszą połowę 1898 roku, przeto Skarb państwa winien zapłacić 32,100.000 zł. A więc do zapłacenia przez kraj w ciągu tych lat 12 przypadalaby reszta potrzebnej sumy, to jest 38,366.920 zł.

Kraj więc nasz zapłaciwszy do 1886 roku w dodatkach na potrzeby indemnizacyjne 89,402.240 zł. w. a., ma jeszcze w ciągu lat 12 do 1898 roku zapłacić na indemnizację 38,366.920 zł. w. a., chociażby Skarb państwa wypłacał przez te lat 12 corocznie po 2,625.000 zł. to jest całą dopłatę którą dawać mu nakazał do funduszków indemnizacyjnych patent cesarski z 13 Października 1857. roku.

Nie ulega wątpliwości, że gdyby kraj objął we własny zarząd fundusze indemnizacyjne, mógłby z mniejszem obciążeniem terażniejszego pokolenia spełnić wszelkie obowiązki funduszków indemnizacyjnych, opłacać rentę i umorzyć wszystkie obligacje indemnizacyjne w przepisany terminie. Dlatego to od pierwszego zaraz zebrania się Sejmu w 1861 roku, Reprezentacja kraju naszego żądała objęcia tych funduszków w własny zarząd. Gdy zaś spełnieniu tego żądania stanęła na przeszkodzie nieuzasadniona niczem pretensya Skarbu państwa

o zwrot subwencji płaconej przezeń funduszowi indemnizacyjnemu od 1857 roku, i gdy Rząd zaproponował w 1868. roku ugodę dla usunięcia tej pretensyi i przedstawił Sejmowi jej projekt, Reprezentacya naszego kraju skłaniała się do jej przyjęcia z pewnemi zmianami; przedłożony zaś powtórnie przez Rząd w 1882. roku projekt ugody, zmodyfikowawszy go nieco przyjął Sejm, jak to przedstawiliśmy już wyżej. Wykazaliśmy także przyczyny i motywy któremi powodując się Reprezentacya kraju naszego skłaniała się do przyjęcia projektu ugody przedłożonego przez rząd w 1868. roku, z pewną zmianą tego projektu; a też same motywy spowodowały, iż Sejm zgodził się, z małą zmianą, na projekt ugody przedstawiony mu przez Rząd w 1882 roku., chociaż ten projekt pociągał znaczne ze strony kraju ofiary.

Komisya budżetowa sądzi, że też same motywy spowodowały wnioskodawców do żądania, iżby Wysoki Sejm wezwał c. k. administracyę państwa do konstytucyjnego zatwierdzenia ugody regulującej stosunek państwa do funduszków indemnizacyjnych galicyjskich, do czego się Rząd zobowiązał początkowaniem sprawy o tę ugodę. Jednak Komisya budżetowa zważywszy, że warunki ugody proponowane przez Rząd i przyjęte przez Sejm w 1882. roku nie mogą być teraz w swem dosłownem brzmieniu zatwierdzone, sądzi, że właściwszem jest wezwanie Rządu o konstytucyjne przeprowadzenie ugody w myśl warunków, które Sejm przyjął 20. Października 1882. roku. Przy tem jednak wezwaniu należy powtórzyć zastrzeżenie swego prawnego stanowiska w tej sprawie, jak to Sejm uczynił tak w 1866. roku wyrażając swą skłonność do ugody pod warunkami, które wówczas spisał, jak również w 1882. roku, przyjmując z pewną zmianą proponowaną przez Rząd ugodę.

Z wszystkich powyższych powodów, Komisya budżetowa wnosi:

Wysoki Sejm powziąć raczy następujące uchwały:

1. Sejm Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz z Wielkiem Księstwem Krakowskiem oświadcza, że tak teraz, jak zawsze dotychczas nie uznaje żadnego obowiązku kraju do zwracania Skarbowi państwa dopłat, zaliczek lub zasiłków dawanych funduszom indemnizacyjnym galicyjskim ze Skarbu państwa: że, zdaniem Sejmu, Skarb państwa dając te zaliczki lub dopłaty wypełniał tylko swój obowiązek. W ogóle Sejm oświadcza, że nie schodzi bynajmniej ze stanowiska prawnego, zajmowanego w sprawie indemnizacyjnej przez kraj i jego Reprezentacyę od początku tej sprawy i stanowisko to na wszelką ewentualność niniejszem oświadczeniem wyraźnie sobie zastrzega.

II. Sejm pragnąc usunąć spór o stosunek państwa do funduszków indemnizacyjnych galicyjskich i tę od dawna toczącą się sprawę załatwić ostatecznie nawet ze znaczną ofiarą, upoważnił uchwałą swoją z dnia 20. Października 1882. r. Wydział krajowy do zawarcia ugody z c. k. Administracyą państwa, pod warunkami wówczas uchwalonymi. Teraz zaś Sejm wzywa c. k. Rząd, aby dopełniając zobowiązania, które zaciągnął przez początkowanie tej ugody przedłożeniem swoim z dnia 9. Września 1882. roku, przeprowadził na drodze konstytucyjnej ugodę, regulującą stosunek państwa do funduszków indemnizacyjnych wschodniej i zachodniej Galicyi, a to w myśl swego przedłożenia z dnia 9. Września i uchwały sejmowej z 20. Października 1882. roku.

We Lwowie dnia 20. Stycznia 1887.

Przewodniczący:
Smarzewski w. r.

Sprawozdawca:
Leon Chrzanowski w. r.

